

RELATION & MYNDIGHET

**Liten studie av möte mellan två professioner i
funktionsuppdelad socialtjänst**

Ann Boklund-Palm

Arbetsrapport 2003:1
Forsknings- och utvecklingsenheten
för socialtjänstens individ- och familjeomsorg
i Stockholm Nordväst

RELATION & MYNDIGHET

- liten studie av möte mellan två professioner i funktionsuppdelad socialtjänst

Inledning, bakgrund

Som ett led i utvecklingsarbetet i en av Nordvästkommunerna har FoU-Nordväst bistått med handledning och råd i fråga om samarbetet mellan två olika funktioner inom socialtjänsten – den mellan socialsekreterarna i barn- och familjegrupp med myndighetsutövande funktion samt behandlarna i familjebehandlingsfunktion. Utöver frågan om hur uppdrag till familjebehandling ska formuleras, följas upp och utvärderas väcktes frågan om hur samarbetet mellan de två funktionerna kan förbättras.

För det ändamålet har FoU-Nordväst genomfört en mindre studie avseende socialsekreterarnas förväntningar och erfarenheter när de remitterar familjer till olika typer av behandling.

I den studerade kommunen finns således en egen familjebehandlingsgrupp. Men socialtjänsten kan även besluta att köpa in en liknande tjänst från fristående familjebehandlare. Skälet till det uppges till dels vara att den egna enhetens resurser inte räcker till för alla familjer, till dels att den insats som efterfrågas kan vara mer av utredande karaktär än behandlande. Konkret kan det handla om en familj där socialsekreterarna är osäkra på föräldrarnas omsorgsförmåga.

Syfte, metod och genomförande

Syftet med denna studie är att blottlägga socialsekreterarnas förväntningar på och erfarenheter av samarbetet med familjebehandlingen.

Studien är av explorativ art – den berör hur socialsekreterarna inom barn- och ungdomsgruppen uppfattar sitt samarbete med den andra funktionen. Undersökningen har genomförts i form av en strukturerad gruppintervju¹, där socialsekreterarna först formulerat och skrivit ned svar på tre generella frågor:

- vad har Du för förväntningar på familjebehandlingen när Du remitterar ett ärende?
- vilka goda erfarenheter av familjebehandling har Du?
- vad har inte varit så bra?

Fyra socialsekreterare deltog i gruppintervjun, som genomfördes utan bandspelare. Allt som sades skrevs upp på blädderblock. Deltagarna instruerades att i första hand tänka på *funktionen* familjebehandling – det vill säga att deras fokus skulle vara generella erfarenheter av denna insats för familjerna – inte personorienterat. Allt material, de egna svaren samt blädderblocksanteckningarna, insamlades och utgör grund för redovisningen nedan.

---

¹ (Delbecq et al, 1975; Boklund, 1995)

Efter att de deltagande socialsekreterarna kortfattat och skriftligen besvarat de tre frågorna under 15 minuter, öppnades samtalet med att var och en läste upp sina svar på den första frågan. Gruppen diskuterade sedan sina svar och slutligen rangordnade de det som gruppen uppfattade vara viktigast. Förfaringssättet var detsamma för de två följande frågorna.

Vilken sorts information kan vi säga att denna studie erbjuder? För det första säger den naturligtvis ingenting om resultatet av insatsen för familjerna. För det andra är det inte den enskilda socialsekreterarens erfarenheter som står i fokus – utan gruppens gemensamma erfarenheter. Vi kan säga att det är gruppens ”själ” som uttalar sig, vad som är gemensamt accepterat i gruppen. Det innebär att resultatet ska ses som en återspeglning av socialsekreterargruppens norm i de frågor som behandlas och är därmed enbart giltiga för just denna grupp. Men sannolikt är att liknande resultat fås i grupper med motsvarande förutsättningar.

En sista kommentar ska göras rörande tolkning av materialet. Tiden för denna lilla studie har varit ytterst begränsad och därför har störst tyngdpunkt lagts på användbarheten för det vidare utvecklingsarbetet. En teoretisk referensram behövs som grund för analys och diskussion. Detta krav har emellertid fått stå tillbaka.

Förväntan om delaktighet

Socialsekreterarnas individuella svar på den första frågan berör främst två aspekter: arbetssätt och tid. I den efterföljande diskussionen pekar de först och främst på att de förväntar sig att familjebehandling ska leda till en positiv förändring i familjen på kort sikt, men också mer långsiktigt. Fokus ska vara på familjens egna resurser och växtkraft.

Socialsekreterargruppen ställer krav på att familjebehandlingen genomförs med hög kompetens. I det inbegriper de förmåga att prioritera och ett visst mått av flexibilitet. Tidsaspekten är i det sammanhanget viktig – att förändringsarbetet i familjerna sker under en ganska begränsad period och inte drar ut alltför mycket i tiden.

De vill också vara delaktiga. Deras förväntning är att de själva som remitterter ges möjlighet att aktivt vara med i formuleringen av uppdraget till familjebehandlingen, att tillsammans med familjen identifiera ett mål med insatsen. Behöver uppdraget förändras och/eller omformuleras, vill de ”i dialog med familj och behandlare” förändra den ursprungliga målsättningen. Samtidigt menar de att detta måste ske på ett ”adekvat” sätt – med utgångspunkt i ett samarbete, som de både menar ska vara tätt och bygga på förtroende liksom ömsesidig respekt för varandras ansvarsområden – inte minst deras egen som ansvariga för myndighetsutövning.

Goda erfarenheter

Familjebehandlingen har enligt socialsekreterarna inneburit förbättring för familjerna, vilket de kommenterar med att ”det är ju själva målet”. Bortsett från det, framhålls en annan effekt: föräldrarnas positivt förändrade attityd till samarbete mellan familjen och socialsekreterare, familjebehandlare, skola och andra. Sådana situationer har präglats av allas delaktighet, dynamik och flexibilitet. Ett ”flöde” har uppstått, där alla gjorts delaktiga – i avsikt att uppnå det mål man föresatt sig.

Andra exempel på goda erfarenheter som nämns är när man genomfört en så kallad intensivbehandling, det vill säga insats i familjer under kortare tid. Socialsekreterarnas erfarenhet är att det i många fall lett till snabbare och/eller bättre resultat. Även om de, socialsekreterarna, varit med om att formulera uppdraget, har behandlarna ändå haft en rimlig handlingsfrihet vid genomförandet. Centralt i dessa lyckade fall framstår möjligheten vara att ”matcha” behandling och familj med utgångspunkt i de problem familjen brottats med.

En reflexion socialsekreterarna gör i det sammanhanget är att det kräver egen hög kompetens hos dem själva, om de ska kunna formulera kraven på dessa insatser på ett bra och genomtänkt sätt.

Lång tid och tätt knutna band

Det första som socialsekreterargruppen framhåller som problematiskt är att familjebehandling kan ta så lång tid i anspråk – ibland flera år. Det innebär flera saker. En effekt är att det bara blir ett begränsat antal familjer som kan erbjudas insatsen.

Eftersom familjerna träffar behandlarna under så lång tidsperiod uppstår något som de liknar vid personliga band mellan familjen och behandlaren. Ibland uppfattas dessa bli alltför hårt knutna. För socialsekreterarna framstår det som om familjebehandlarna lierar sig med familjen, att de tar parti för familjen i förhållande till dem. De uppfattar en sort gränslöshet mellan enskilda familjemedlemmar och behandlarna, där de senare för familjens talan eller blir dess advokat inför socialsekreterarna. De undrar om rollerna som förälder respektive behandlare riskerar att lösas upp. Ett uttryck för det kan var när socialsekreterarna tycker sig se att behandlarna tar parti för endera parten i en familj.

När sådana situationer uppstår är socialsekreterarnas farhåga att i stället för en positiv förändring blockeras familjens förmåga att själv lösa sina problem. Behandlaren blir så att säga en del av familjen och dess problem i relation till socialsekreterarna.

Tolkning, analys: Vad är egentligen problemet?

Den kommun som här studeras erbjuder insatsen ”familjebehandling” av en ganska vanligt förekommande modell. Socialsekreterarna erbjuder familjer som de uppfattar behöva en annan slags hjälp än den de själva kan erbjuda inom ramen för myndighetsutövning, möjlighet att samtala med kvalificerade familjebehandlare.

Utan att fördjupa analysen alltför mycket framstår det som om två olika socialvårdsteoretiska utgångspunkter och ideologier möts här – två olika kulturer. Å ena sidan socialsekreterarna som utreder och bedriver myndighetsutövning – å andra sidan familjebehandlarna som har långa samtalsserier med familjer och föräldrar om problematiska relationer, om familjesystem och föräldraskap. I det första fallet står ”värdefördelning” av godheter i fokus: lagstiftning, rättsäkerhet, barnens rätt och myndighetsutövning - i det andra förståelse och tolkning.

Den familjebehandling som erbjuds inom den studerade kommunens tar sin utgångspunkt i familjens livssituation och behov. Ibland innebär det kontakt mellan familj och behandlare under långa tider. Det socialsekreterarna efterlyser är i stället mindre tidskrävande insatser,

vilket de exemplifierar med det som kallas korttidsbehandling och/eller ett så kallat lösningsfokuserat arbetssätt.

Socialsekreterarna talar om att behandlarna lierar sig med familjerna och att de uppfattar dem så tätt knutna till varandra. De talar om gränslöshet och att behandlarna lierar sig med antingen familjen eller en enskild medlem. Det är egentligen symptomatiskt. Att tillsynes så sker periodvis, till exempel under loppet av en terapeutiskt orienterad familjebehandling, är egentligen inte konstigt. Här är det just relationen som är bärande och uppfattas vara förändringsagenten. Det socialarbetarna således uppfattar vara en sorts rolldiffusion mellan familjemedlemmarna och behandlare *kan* i stället vara utslag av att samtalsserien befinner sig i ett sådant skede. Men det är också det som blir familjebehandlingens dilemma.

Hårddraget tycks problemet vara att socialsekreterarna efterfrågar något, som familjebehandlingen i denna form inte är avsedd att vara. De vill ha inflytande, dynamik och flexibilitet i samspelet mellan dem som grupp, familjebehandlarna och familjerna. Och de har erfarenheter av att det kan vara så – det är bara det att denna erfarenhet rapporteras överskuggas av sin motsats – bristen på delaktighet.

Diskussion – några reflexioner

Frågan är vilka insatser en kommunal socialtjänst ska erbjuda familjer med stora relationsproblem. Den frågan ska inte besvaras här – utan analysen är mer avsedd att vara ett redskap för bättre förståelse av processer mellan olika yrkesgrupper – i detta fall familjebehandlarna å ena sidan och socialsekreterarna å andra sidan.

Socialt arbete bedrivs av i första hand socionomer. Men innebär det att allt socialt arbete utförs av en och samma yrkesgrupp, samma profession? I dagens socialtjänstorganisationer, i början av 2000-talet, har myndighetsutövning ofta separerats från stödjande och/eller behandlande insatser. I denna funktionsuppdelade verksamhet har också socialarbetare/socionomer vidareutvecklats och specialiserat sin kompetens – de har blivit ”specialistsocionomer”. Det är alldeles uppenbart att socialarbetare som utvecklats kompetens i arbetet med socialtjänstens öppenvårdsverksamheter – till exempel arbete med ungdomar med begynnande missbruksproblem som avbrutit sin skolgång – till dels har ett annat fokus i sin yrkesutövning än den socialsekreterare som utreder en barnavårdsanmälan rörande samma unga människa. Det handlar om olika arbetsuppgifter, olika sätt att närma sig och formulera vilket sorts fenomen vi har för handen. Men den unga människan är en och densamma.

Konflikter eller motsättningar både mellan organisationer och olika yrkesgrupper uppstår ofta i sammanhang när de ska samarbeta eller samverka. Det finns flertalet studier där detta belyses – senast i det så kallade SOSAM-projektet (SoS, 2000). Även om det inte alltid uppstår konflikt mellan olika professioner, uppstår ändå inte ett genuint samarbete annat än undantagsvis. Varje profession tenderar handla ”var för sig” med utgångspunkt i egna ansvarsområdet och egen kompetens. I stället för tänkt komplementaritet uppstår parallellitet. Därmed kan flera olika handläggare vara inblandade i en och samma familj utan att egentligen ha kunskap om varandras insatser och uppdrag (Boklund, 1995).

Inte heller i 2000-talets funktionsuppdelade socialtjänstorganisationer är det ovanligt med motsättningar mellan olika funktioner. Framförallt tycks detta centreras kring enskilda barnavårdsärenden – men väl att märka inte bara här. Kritik formuleras rörande vad ”de

andra” gör respektive inte gör. Ifrågasättanden gör att konflikter mellan organisationens olika delar blossar upp, som ibland blir till personkritik och en unken, misstänksam stämning sprider sig.

Sett ut ett annat perspektiv kan vi i stället tala om de olika professionernas förklaringsmodeller, deras teoretiska bas, roll samt position i organisationen. Om det nu är en korrekt iakttagelse som gjorts ovan, det vill säga att

- att familjebehandlarnas arbete är relationsbaserat och att just denna relation är den verksamma förändringsagenten vilket förutsätter ett hermeneutiskt förhållningssätt med tidskrävande processer för förståelse och tolkning
- att socialsekreterarnas uppgift är myndighetsutövning och värdefördelning vilket implicerar ett handlingsinriktat förhållningssätt, där människor ska få sin rätt prövad för att begränsade gemensamma resurser ska fördelas på ett något så när likvärdigt sätt, även barns rätt till en rimlig uppväxtmiljö

- så innebär det att dessa två funktioner har olika uppdrag och olika roller i förhållande till familjerna. Blir det tydliggjort, ges helt andra och bättre förutsättningar för ett samarbete.

Socialsekreterarna som intervjuades i denna lilla studie efterfrågade delaktighet, förtroende och samarbete i sitt arbete med familjebehandlarna. Men de efterfrågade också insatser som står i viss motsättning till den modell de uppfattat att familjebehandlarna arbetar efter. En diskussion om möjligheterna att utveckla samarbetet och familjebehandling efter andra modeller har uppenbarligen inte kunnat komma till stånd, kanske av det enkla skälet att det inte är någon som har formulerat frågan på det sättet. Det är kanske där man ska börja – med utgångspunkt i de olika specialuppdragen.

Referenslista

1. Boklund A (1995). Olikheter som berikar?
Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete/Socialhögskolan.
Rapport i socialt arbete nr 71/1995.
2. Delbecq AL; Van de Ven AH; Gustafson DH: Group Techniques for Program Planning. Illinois/Glenview: Scott, Foresman and Co.
3. SOS 2000:5. Lönsam samverkan för individ och samhälle.
Socialstyrelse: Rapport Sosamprojekt.